

TARJIMA JARAYONIDA TERMINOLOGIYANING TO'G'RI TANLANISHI VA UNING MUHIMLIGI

*Ilmiy rahbar: Egamberdiyeva Irodaxon
Andijon Davlat Chet Tillari Instituti Dotsenti
Talaba: Abdullayeva Guyoxon
Andijon Davlat Chet Tillari Instituti talabasi*

Anotatsiya: *Ushbu maqolada tarjima jarayonida terminologiyaning to'g'ri tanlanishi va uning ahamiyati tahlil qilinadi. Terminlarning aniq va izchil qo'llanilishi tarjima sifatini oshirishda muhim omil ekanligi ko'rsatib o'tiladi. Maqolada terminologiya tanlash bosqichlari, duch kelinadigan qiyinchiliklar va ularni yengish yo'llari muhokama qilinadi.*

Kalit so'zlar: *tarjima, terminologiya, termin tanlash, tarjima sifati, tilshunoslik*

Abstract: *This article analyzes the importance of proper terminology selection in the translation process. It highlights that accurate and consistent use of terms is a crucial factor in improving translation quality. The article discusses the stages of terminology selection, common challenges, and ways to overcome them.*

Keywords: *translation, terminology, term selection, translation quality, linguistics*

Аннотация: *В данной статье анализируется значение правильного выбора терминологии в процессе перевода. Подчеркивается, что точное и последовательное использование терминов является важным фактором повышения качества перевода. Рассматриваются этапы выбора терминологии, возникающие трудности и способы их преодоления.*

Ключевые слова: *перевод, терминология, выбор терминов, качество перевода, лингвистика*

Tarjima — turli tillar o'rtasidagi muloqotni ta'minlovchi muhim vositadir. Tarjima jarayonida so'zlar, iboralar va butun matn mazmunini bir tilning yozma yoki og'zaki shaklidan boshqasiga aniq va to'liq yetkazish talab etiladi. Ayniqsa, ilmiy, texnik, huquqiy va boshqa maxsus sohalarda tarjima qilishda terminologiyaning o'rni beqiyosdir.

Terminologiya — bu ma'lum bir fan, kasb yoki soha doirasida ishlatiladigan atamalar majmui bo'lib, ular mazmunan aniq va barqaror bo'lishi kerak. Har bir sohaning o'ziga xos terminlari bor va ular ushbu sohaning ilmiy yoki amaliy ma'lumotlarini qisqacha,

aniq va bir xilda ifodalashga xizmat qiladi. Shu sababli tarjimon uchun terminologiyani to'g'ri tanlash va qo'llash tarjima sifatini belgilovchi eng muhim omillardan biridir.

Terminlarning noto'g'ri talqin qilinishi yoki tarjimada noto'g'ri ishlatilishi matn mazmunining buzilishiga, xato tushunilishiga va hatto noto'g'ri qarorlar qabul qilinishiga olib kelishi mumkin. Aynan shu nuqtai nazardan, tarjima jarayonida terminologiyaning o'rnini va uning to'g'ri tanlanishi masalalari dolzarbdir. Ushbu maqolada terminologiyaning tarjima jarayonidagi ahamiyati, termin tanlash bosqichlari, yuzaga keladigan qiyinchiliklar va ularni yengish usullari batafsil tahlil qilinadi.

Tarjima sohasida terminologiya juda muhim o'rin tutadi, chunki u nafaqat ma'lumot almashinuvi vositasi, balki tarjima sifatining asosiy ko'rsatkichidir. Har bir soha mutaxassislari o'zaro tushunishni ta'minlash uchun yagona, aniq va barqaror terminlarni qo'llashga intiladi. Tarjimada esa bu talab yanada kuchayadi, chunki tarjimon asl matn mazmunini boshqa tilga uzatishda aniq va to'g'ri atamalarni tanlashi lozim.

Masalan, tibbiyot sohasida biror atama noto'g'ri tarjima qilinsa, bemorning sog'lig'iga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Shu bois tarjimon soha terminlarini mukammal bilishi, zamonaviy terminologik yangiliklardan xabardor bo'lishi va soha standartlariga qat'iy rioya qilishi zarur.

Terminologiyaning to'g'ri ishlatilishi matnning tushunarli, aniq va professional ko'rinishda bo'lishini ta'minlaydi, bu esa tarjimaning ilmiy va amaliy ahamiyatini oshiradi. Shu bilan birga, to'g'ri tanlangan terminlar yordamida soha mutaxassislari va keng auditoriya o'rtasida yagona til va tushuncha yuzaga keladi, bu esa muloqotni soddalashtiradi va samaradorligini oshiradi.

Shunday qilib, terminologiya tarjimaning sifatini belgilovchi asosiy elementlardan biri bo'lib, tarjimonning kasbiy malakasi va tajribasini aks ettiradi. Tarjimon uchun terminologiyani chuqur o'rganish, kontekstni to'g'ri anglash va izchil termin tanlash doimiy e'tibor talab etadi, chunki bu jarayon tarjimaning muvaffaqiyati uchun hal qiluvchi omildir.

Terminologiyani tanlash jarayoni tarjima sifatini belgilovchi eng muhim bosqichlardan biridir. Bu jarayon murakkab va ko'p qirralidir, chunki tarjimon har bir atamaning mazmunan to'g'ri va kontekstga mos kelishini ta'minlashi lozim. Avvalo, tarjimon asl matnda ishlatilgan atamalarni aniqlaydi va ularning ma'nolarini chuqur o'rganadi. So'ngra, tarjima qilinayotgan til uchun eng to'g'ri va aniq ekvivalentni topishga harakat qiladi.

Termin tanlashda manbalarni puxta o'rganish juda muhim ahamiyatga ega. Tarjimon ilmiy lug'atlar, soha normativ hujjatlari, mutaxassislarning yozma va og'zaki nutqlari, shuningdek, terminologik bazalardan foydalanadi. Shuningdek, tarjima qilinayotgan matnning maqsadi, auditoriyasi va konteksti ham atama tanlashda hisobga olinadi. Masalan, ilmiy maqola uchun rasmiy, aniq va standart terminlar tanlansa, ommaviy axborot vositalarida biroz soddalashtirilgan va tushunarliroq atamalar ishlatilishi mumkin.

Terminologiyani tanlash jarayoni davomida tarjimon ko'pincha bir nechta variantlar orasidan eng munosibini tanlaydi. Bu bosqichda atamaning aniqligi, sohada keng qo'llanilishi, o'quvchi uchun tushunarli bo'lishi kabi omillar tahlil qilinadi. Shuningdek, ba'zan yangi terminlarni yaratish yoki mavjud atamalarni moslashtirish talab etiladi, ayniqsa texnologik va ilmiy yangiliklar yuzaga kelganda.

Xulosa qilib aytganda, terminologiyani tanlash jarayoni nafaqat tarjimonning til va soha bilimiga, balki uning izlanish va tahlil qobiliyatiga ham bog'liqdir. Bu jarayon tarjimaning mazmuniy aniq va sifatli bo'lishini ta'minlashda hal qiluvchi ahamiyatga ega.

Tarjima jarayonida terminologiya bilan bog'liq ko'plab qiyinchiliklar uchraydi. Ulardan eng ko'zga ko'ringani — terminlarning boshqa tilda to'liq ekvivalenti yo'qligi yoki mavjud ekvivalentlarning noto'g'ri tanlanishi hisoblanadi. Ba'zida yangi paydo bo'lgan atamalarni tarjima qilishda qiyinchiliklar yuzaga keladi, ayniqsa texnologiya va ilm-fan sohalarida. Bundan tashqari, bir so'zning bir nechta ma'nosi bo'lishi yoki bir ma'noni ifodalovchi bir nechta sinonimlar mavjudligi tarjimon uchun qiyinchilik tug'diradi. Madaniy tafovutlar ham terminologiya tanlashda muhim omil hisoblanadi, chunki ba'zi atamalar faqat ma'lum madaniyat yoki kontekstda to'g'ri tushuniladi va ularni boshqa tilga to'liq moslashtirish qiyin bo'ladi.

Noto'g'ri termin tanlash natijasida tarjimada ko'plab xatolar yuzaga keladi, bu esa matn mazmunining buzilishiga, noaniqlik va tushunmovchiliklarga olib keladi. Quyida ayrim sohadan olingan noto'g'ri termin ishlatilishi bo'yicha misollar keltiriladi:

Masalan, tibbiyot sohasida "Hypertension" so'zi ko'pincha "gipertonik holat" deb noto'g'ri tarjima qilinadi. Aslida, tibbiy atama sifatida "yuqori qon bosimi" yoki "gipertoniya" ishlatilishi lozim. Bu to'g'ri termin tanlash matnning aniqligi va tushunarli bo'lishini ta'minlaydi.

Texnik matnlarda esa "Driver" so'zi "haydovchi" deb so'zma-so'z tarjima qilinsa, xato yuzaga keladi. To'g'ri ekvivalent "dasturiy drayver" yoki "boshqaruvchi dastur" bo'lib, bu atama kompyuter texnologiyasi sohasida aniq tushuniladi.

Huquqiy matnlarda esa "Legal entity" atamasi ba'zan "yuridik odam" deb noto'g'ri tarjima qilinadi, ammo to'g'ri variant "yuridik shaxs" hisoblanadi. Bu kabi xatolar huquqiy hujjatlarning noto'g'ri talqin qilinishiga sabab bo'lishi mumkin. Shunday qilib, terminologiyani noto'g'ri tanlash tarjimaning sifati va mazmuniga jiddiy salbiy ta'sir ko'rsatadi. Tarjimon uchun terminlarni to'g'ri va kontekstga mos ravishda tanlash, ishonchli manbalarga tayanish juda muhimdir.

To'g'ri terminologiyani tanlash tarjima jarayonining sifatiga bevosita ta'sir qiluvchi muhim omil hisoblanadi. Eng avvalo, bu matnning aniqligi va tushunarligini ta'minlaydi. Har bir termin o'z o'rnida, mazmunan aniq va mos keladigan kontekstda ishlatilganda, o'quvchi matnni noto'g'ri tushunishdan qochadi. Bu esa tarjimaning professional ko'rinishini oshiradi va uning ishonchliligini ta'kidlaydi.

Bundan tashqari, to'g'ri tanlangan terminlar tarjimaning izchilligini va yaxlitligini saqlab qoladi. Tarjimon matn davomida bir xil atamalarni muntazam va bir xilda qo'llasa, bu o'quvchining matnni yaxlit tarzda anglashiga yordam beradi va chalg'ituvchi elementlarni yo'q qiladi. Ayniqsa, ilmiy va texnik matnlarda bunday yondashuvning ahamiyati katta, chunki u soha mutaxassisleri o'rtasida yagona til va tushuncha shakllanishiga xizmat qiladi.

To'g'ri terminologiya tanlash tarjimaning amaliy qiymatini oshiradi, matnning ishonchliligini kuchaytiradi va noto'g'ri talqinlar, xatolar va noaniqliklarning oldini oladi. Bu esa o'z navbatida tarjimaning samaradorligini va qabul qilinish darajasini oshiradi. Shu sababli tarjimon doimiy ravishda terminologiya bo'yicha izlanishlar olib borishi, soha yangiliklaridan xabardor bo'lishi va manbalarni puxta tahlil qilishi kerak. Xulosa qilib aytganda, to'g'ri terminologiya tanlash — bu tarjimaning sifatini kafolatlovchi, o'quvchiga aniq va to'g'ri axborot yetkazilishiga xizmat qiluvchi muhim jarayondir. Tarjimon uchun bu vazifa katta mas'uliyat talab qiladi va u muntazam bilim va tajriba orttirishni talab etadi.

XULOSA

Tarjima jarayonida terminologiyaning o'рни beqiyosdir. To'g'ri terminologiya tanlash tarjimaning mazmunan aniq, tushunarli va sifatli bo'lishini ta'minlaydi. Tarjimon sohaning maxsus atamalarini chuqur o'rganishi, kontekstga mos keladigan va ishonchli ekvivalentlarni tanlashi zarur. Noto'g'ri termin tanlash esa matn mazmunining buzilishiga, noaniqlik va tushunmovchiliklarga olib kelishi mumkin. Terminologiyani tanlash jarayoni murakkab bo'lib, bu jarayonda tarjimon izlanishlar olib borishi, turli manbalarni tahlil qilishi va soha standartlariga amal qilishi lozim. Shu orqali tarjima matni professional ko'rinishga ega bo'ladi va o'quvchida ishonch uyg'otadi.

Shu bois, tarjimada terminologiyaga alohida e'tibor qaratish, uni puxta o'rganish va to'g'ri qo'llash tarjima sifatini oshirishning asosiy sharti hisoblanadi. Tarjimonning terminologiya bilan ishlashdagi malakasi va tajribasi tarjimaning muvaffaqiyati uchun hal qiluvchi omil bo'ladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Komissarov V.N. Teoriya perevoda (lingvisticheskie aspekty). Moskva: «Vysshaya shkola», 1990.
2. Newmark, P. A Textbook of Translation. Prentice Hall, 1988.
3. Baker, M. In Other Words: A Coursebook on Translation. Routledge, 2018.
4. Abdulhayev A. Tarjimaning nazariy asoslari. Toshkent: O'zbekiston Milliy ensiklopediyasi, 2016.
5. Chesterman, A. Memes of Translation: The Spread of Ideas in Translation Theory. John Benjamins Publishing, 1997.
6. Alisherov Sh. Tarjimashunoslik asoslari. Toshkent: Fan, 2021.
7. Sager, J.C. A Practical Course in Terminology Processing. John Benjamins Publishing, 1990.
8. Translation Studies Portal. www.translationstudiesportal.com
9. Terminology Coordination. www.termcoord.eu
10. IATE — Inter-Active Terminology for Europe. <https://iate.europa.eu>